

Posudek bakalářské práce.

Autorka práce: Barbora Eichlerová

Název práce: Incest ve filmu – jeho psychologická a dramatická funkce (syžetové možnosti)

Posudek vedoucího práce

Doc. Marie Mravcová; katedra scenáristiky a dramaturgie FAMU

Bára Eichlerová si své teoretické téma volila v souvislosti se scénářem, v němž se chtěla pokusit o umělecké ztvárnění příběhu s incestem (sourozeneckým). Bylo zřejmé, že východisko bude třeba hledat v oboru psychologie a antropologie a pojmout ho co nejstručněji. Při pátrání ve sféře literární a filmové se však jednak rozevřely rozlohy historického času (sahající až tam, kde se rodily mýty), jednak se nabízela množina významných literárních a dramatických ztvárnění incestního tématu v průběhu dějin. Ukázalo se prostě, že téma přesahuje možnosti bakalářského úkolu, že se spolu s autorkou ocitáme v paradoxní situaci: na jedné straně výzva ke zkoumání těch nejvyšších hodnot v oboru literárním i pozoruhodných děl filmových, na druhé straně vědomí, že v daných (zejména časových) podmínkách je úkol sotva uspokojivě splnitelný. I za cenu kompromisu, zjednodušení, neúplnosti, metodické nedomyšlenosti Bára u tématu setrvala s tím, že v každém případě jí práce – svou podstatou, nikoliv metodou, tematologická – přinese cenné poznání. Už jenom tím, že se pokusí poukázat na dávnověkost, současně také nadčasovost incestní touhy, která musela být tak záhy tabuizována; že alespoň nastíní její inspirativnost, skutečnost, že „poznamenala“ mnohá díla literární (počínaje starověkými eposy) a později, někdy v přímé návaznosti na literaturu, i díla filmová.

Pro stručnou diachronní prezentaci jsme volili Sofoklova Oidipa krále (eposové zpracování mýtu se bohužel nezachovalo), středověkou veršovanou legendu Hartamana von Aue Řehoř na skále (Gregorius auf dem Stein), barokní drama Calderóna de la Barca Pobožnost kříže, dekadentně estétskou novelu Krev Wälsungů Thomase Manna, faulknerovský experimentální narativ Hluk a vřava (namísto Absolone, Absolone!, jehož stručná prezentace by byla ještě absurdnější). Muž bez vlastností byl pak zmíněn pro svou významnost.

K tomu dodejme, že v okruhu klasických děl i děl modernějších se pak nabízela pozoruhodná propojení a aktualizace. Mám na mysli kupříkladu mnohá nová zpracování oidipovské látky (sahající až k A.Gidovi a J.Cocteauovi). Bára ve své práci objasňuje, jak na středověkou – legendární – variantu navazuje poslední dílo Thomase Manna Vyvolený, ve kterém byla ona legenda se zdvojeným incestem přetvořena na román.

Jak se v práci zmiňuje, inspiroval se přední španělský básník a dramatik Lorca biblickým incestním příběhem Amnón a Támar, v novele Thomase Manna byl zase tematizován (prostřednictvím výřezu z Wágnerovy opery) osud sourozenců Sieglindy a Siegmunda, postav s niebelungských bájí, aby se s ním mohla konfrontovat zhýčkaná, v duchu dekadentního estétství pojatá dvojčata ze zbohatlické židovské rodiny. Jenom poznamenejme, že Calderónovu Pobožnost kříže adaptoval pro alžírské divadlo Albert Camus.

Pozoruhodný literární kontext mohl být připomenut jen stručně a zjednodušeně. Větší prostor byl ponechán především rozborům významných filmových děl: adaptacím ze světové literatury (Ian McEwan: Betonová zahrada 1993; Max Frish: Homo Faber 1991); dále Viscontiho filmu Hvězdy velkého vozu (1965), Bertolucciho Snílkům (2003) a konečně švýcarskému snímku Oheň v horách (1985, r.Fredi M.Muer), který Bára nově objevila.

K rozborům bych celkově uvedla následující: autorka se očividně snažila prezentovat vybrané filmy co možná nejdůkladněji, přičemž míra podrobnosti tu odvisela od složitosti (či jednoduchosti) syžetu (nejkomplikovaněji je kupříkladu vystavěn Homo Faber, neboť náhoda ve službách osudu tu přináší řadu zvrátů i tragické vyústění). Náročnost úkolu, na který se nedostávalo času, také ale autorčina pochopitelná malá zkušenost s podobnými komplexními tématy, dle mého mínění způsobily, že se jí vždy nedaří soustředěně sledovat výchozí interpretační hledisko, prvořadě pro díla s incestem. Čtenáři předkládané práce se však dostává takové míry zasvěcení, že si může pochopit smysl tematizace a dramatizace incestního vztahu jaksi po svém, že je z textu čitelný.

V závěrečné fázi, která se odehrávala pod tlakem času i náročnosti různorodých uměleckých výpovědí, se autorka zjevně pokusila analytickou část nějak koncipovat. Zdůraznění jistých tematických a syžetových aspektů v titulech dílčích kapitol (Izolace a rozpad rodiny; Minulost a osudovost; Vzájemné okouzlení či zrcadlení) lze myslím dobře akceptovat, protože tyto aspekty byly vyvozeny ze zkoumání vybraných filmových narativů.

Problém nastal u vnitřního členění rozborů, které mohlo být zavčas více sjednoceno. Kupříkladu „Prostředí a svět příběhu“ je platným „návěstím“ pro všechna díla. Zatímco „Otázky, které incest přesahují“ (míněna politika a cinefilství ve Snílcích) platí pouze pro jeden film a nemá smysl je jakkoliv zdůrazňovat. Z rozboru Hvězd velkého vozu se titulky záhadně zcela vytratily, všechno je tudíž „Dějem“. To ovšem v tomto případě moc neseď, neboť se výklad náležitě soustřeďuje ke vztahové kolizi sourozenců, k záhadné minulosti a časoprostoru starobylého paláce.

Jako nadbytečná se mi jeví „kolonka“ o filmovém jazyce. Navíc o způsobu vizualizace, o estetice obrazu, se píše i příležitostně, tam, kde je to náležité například z hlediska naplnění incestní touhy. Stylotvorné prvky a postupy se daří postihnout v souvislosti s tématem, příběhem i prostředím zejména v případě Betonové zahrady a Ohně v horách.

Podle mého názoru rozevřela Bára Eichlerová svou bakalářskou práci velice pozoruhodné a náročné téma, s nímž zatím svedla nerovný, ale statečný zápas (Ať si to někdo v tak krátkém čase zkusí!). K potřebnému nadhledu, sjednocení a soustředěnějšímu vedení výkladu se prostě ještě nedospělo. Práce si vážím, jsem za ni osobně také zodpovědná, ale též vděčná. Doporučuji tuto práci k obhajobě a navrhuji známku B.